

Hyvän elämän palapeli 2.0

Työkirja perheen palvelusuunnittelun tueksi

Vammaisperheyhdistys Jaatinen | www.jaatinen.info

Kehitysvammaliitto | Kansalaisuusyksikkö
Vaikuttaminen, koulutus, tutkimus | www.kehitysvammaliitto.fi

Vamlas – Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö | vamlas.fi

Hyvän elämän palapeli 2.0 on kehitetty Minua kuullaan -hankkeessa
Uudistettu laitos 2020

Kuvitus: Karoliina Pertamina

Taitto: Panu Koski

Vuoden 2014 laitoksen tekijät:

Miina Weckroth, Erja Santala & Minna Harjajärvi

Vuoden 2020 laitoksen tekijät:

Miina Weckroth, Mira Puronheimo & Sanna Teräväinen

© 2020 Kehitysvammaliitto ry

ISBN 978-951-580-731-1

ISBN 978-951-580-737-3 (pdf)

Hyvät vanhemmat!

HYVÄN ELÄMÄN PALAPELI -työkirja on syntynyt kahdessa vaiheessa yhteistyössä vammaisten lasten perheiden kanssa. Tarkoituksena on ollut löytää keinoja siihen, miten palvelut voidaan suunnitella tukemaan lapsen ja perheen hyvinvointia ja oman näköistä, hyvää elämää.

Palapeli-työkirja on tarkoitettu avuksenne, kun valmistaudutte palvelusuunnitelman laadintaan. Oma valmistautumisenne on tärkeää, sillä te olette oman elämänne ja perheenne asioiden parhaita asiantuntijoita. Vain te voitte tietää, mitkä asiat ovat teille merkityksellisiä ja millainen on juuri teidän perheenne hyvä elämä.

Hyvän elämän palapeli kokoaa koko perheen näkemyksiä elämäntilanteestanne, tarpeistanne, toiveistanne, haaveistanne ja tavoitteistanne. Kun näitä asioita pohditaan yhdessä koko perheen kesken, jokaisen ääni tulee kuulluksi. Ja samalla saattaa löytyä uusia, yllättäviäkin asioita!

Hyvän elämän palapelin ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 2014. Palapelistä saadun palautteen mukaan yhteinen pohdinta on vahvistanut perheen voimavaroja ja elämäntilannetta. Palveluiden rooli perheen elämässä on selkeytynyt, kun niiden järjestämisen tavoitteeksi on asetettu hyvän elämän tukeminen.

Käsissänne on nyt uudistettu Palapeli, joka sai muotonsa Minua kuuluu -hankkeen työpajatyöskentelyn tuloksena. Uusi Palapeli kiinnittää erityistä huomiota tavoitteiden kirkastamiseen ja antaa aiempaa enemmän tilaa omien suunnitelmien laatimiselle.

Suuri kiitos Palapelin kehittämiseen osallistuneille perheille ja muille yhteistyökumppaneille!

Hyviä hetkiä uudistetun Palapelin parissa!

Miina Weckroth

Vammaisperhe-
yhdistys Jaatinen ry

Sisällys

Hyvät vanhemmat!	3
Palapelin idea	6
Palapelin neljä osaa	7
Vinkkejä Palapelin kokoamiseen	7
Osa 1: Meidän perhe	8
Keitä me olemme?.....	8
Tärkeitä ihmisiä.....	9
Tärkeitä asioita.....	9
Osa 2: Hyvä elämä nyt ja tulevaisuudessa	10
Hyvä elämä tässä ja nyt.....	10
Hyvä elämä tulevaisuudessa.....	11
Osa 3: Nykytilanne	12
Nykytilanteemme.....	12
Osa 4: Tavoitteiden tarkentaminen ja toimintasuunnitelma	14
Tavoitteiden täsmentäminen.....	14
Mitä voimme tehdä itse?.....	14
Tarvitsemme apua ja tukea.....	15
Yhteenveto	16
Lisätietoa palvelujen suunnittelusta	17
Palvelusuunnitelman laatiminen	18
Palvelusuunnitelman määrääjat.....	18
Osallistujat.....	18
Mielipiteen kuuleminen.....	19
Mitä palvelusuunnitelmaan kirjataan?.....	20
Palvelujen järjestäminen.....	21
Suunnitelman tarkistaminen.....	21
Miten asiat etenevät?	22
Kirjallisuutta ja lisätietoa	25
Sähköiset materiaalit.....	25
Palapelin palat	26

Palapelin idea

PALAPELI KOKOAA PERHEEN oman näkemyksen elämäntilanteesta, tarpeista, toiveista ja tavoitteista.

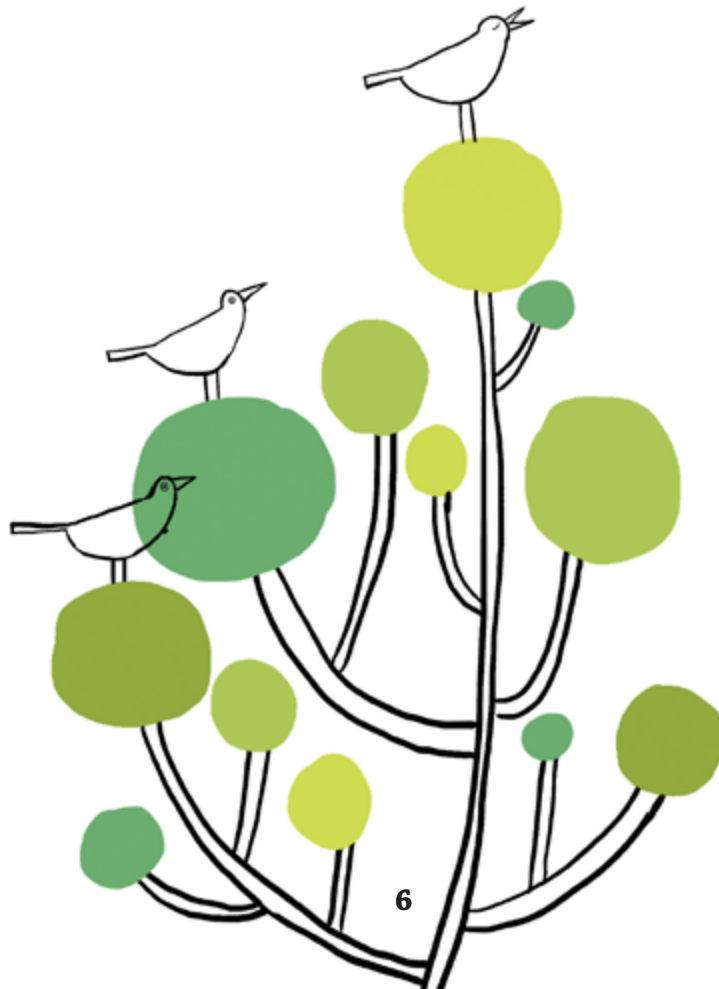
Palapelin äärellä perhe pohtii keitä me olemme, mikä on meille tärkeää. Millaista haluaisimme elämämme olevan? Miten toimimalla voimme elää hyvää elämää? Näitä kysymyksiä pohtimalla on mahdollista vahvistaa perheen voimavaroja ja lisätä elämänhallinnan tunnetta. Palapelin avulla voi myös valmistautua palvelusuunnitelman laatimiseen.

Palapeliin kirjataan pala kerrallaan lapsen ja perheen omia näkemyksiä. Palapelin paloja täytettäessä ajatuksia voi kehittää täysin vapaasti, sillä Palapeli on tarkoitettu vain perheen omaan käyttöön. Kun Palapeli lopuksi kootaan, voi perheen elämää ja tavoitteita hahmottaa kokonaisuutena.

Palvelusuunnittelua varten Palapelistä tehdään yhteenveto, johon perhe kokoaa palvelujen suunnittelemisen kannalta oleelliset asiat.

Palvelusuunnitelma laaditaan perheen ja palveluohjaajan tai sosiaalityöntekijän yhteistyönä. Yhteenvedon avulla perhe tuo palvelusuunnitteluun omat näkemyksensä ja tavoitteensa, joiden pohjalta palvelut on mahdollista suunnitella tukemaan koko perheen hyvää elämää. Palveluohjaaja tai sosiaalityöntekijä tuo suunnittelu työhön oman osaamisensa ja ammattitaitonsa, palveluiden ja tukitoimien tuntemuksen ja tietämyksensä erilaisista vaihtoehdoista.

Yhteistyön lopputuloksena syntyy räätälöity, lapsen ja perheen yksilöllisiä tarpeita ja tavoitteita vastaava palvelusuunnitelma.

Palapelin neljä osaa

OSA 1: Meidän perhe

Tähän osaan kootaan perheenjäsenten esittelyt ja vahvuudet ja pohditaan, mikä on perheelle tärkeää.

OSA 2: Hyvä elämä nyt ja tulevaisuudessa

Tähän osaan koostetut ajatukset antavat tavoitteet ja suunnan palveluiden suunnittelulle. Palvelut suunnitellaan niin, että ne tukevat perheen hyvää ja omannäköistä elämää.

OSA 3: Nykytilanne

Tässä osassa pohditaan millaista elämä on tällä hetkellä. Mitkä asiat toimivat hyvin ja mihin asioihin halutaan muutosta?

OSA 4: Tavoitteiden tarkentaminen ja toimintasuunnitelma

Tähän osaan kootaan perheen näkemys siitä, miten nykytilanteesta päästään kohti hyvää elämää.

Vinkkejä Palapelin kokoamiseen

- Täyttäkää Palapelin paloja yksi kerrallaan.
- Kirjatkaa ylös jokaisen perheenjäsenen oma mielipide sekä koko perheen yhteiset ajatukset.
- Mikäli kirjoitustila loppuu kesken, jatkakaa toiselle paperille.
- Valitkaa sellainen työskentelytapa, joka tuntuu perheestä omalta.
- Tärkeintä on, että eri aiheet tulevat käsiteltyä ja niihin liittyvät ajatukset kirjataan ylös.
- Haaveilkaa ja unelmoikaa!

Osa 1: Meidän perhe

TÄSSÄ OSASSA KOOTAAN perheen esittely ja vahvuudet ja pohditaan, mikä on perheelle tärkeää.

Keitä me olemme?

- Keitä perheeseen kuuluu?
- Millaisia vahvuuksia kullakin perheenjäsenellä on?
- Millaisia vahvuuksia teillä on perheenä?

Jokaisella meistä on ominaisuuksia ja kykyjä, joista voimme olla ylpeitä.

Tärkeitä ihmisiä

- Ketkä ovat perheellenne tärkeitä ihmisiä?
- Tärkeät ihmiset voivat olla esimerkiksi sukulaisia, ystäviä, tuttavvia, naapureita tai muita läheisiä. Esimerkiksi heitä, jotka ovat avuksi arjen pyörittämisessä tai muuten tukenanne.

Tärkeitä asioita

- Millaiset asiat tekevät teidät onnellisiksi tai iloisiksi?
- Mitkä asiat ovat tärkeitä kullekin perheenjäsenelle?
- Mitkä asiat ovat tärkeitä koko perheelle?
- Onko sellaisia tärkeitä asioita, jotka ovat yhteisiä joillekin perheenjäsenillenne, esimerkiksi yhteiset harrastukset?

Osa 2: Hyvä elämä nyt ja tulevaisuudessa

TÄSSÄ OSASSA POHDITAAN, millaista perheen hyvä elämä olisi nyt ja tulevaisuudessa. Tämä osa määrittää tavoitteet palvelusuunnittelulle. Perheen itse määrittelemä hyvä elämä on tavoite, jota tukemaan palvelut ja tukitoimet suunnitellaan.

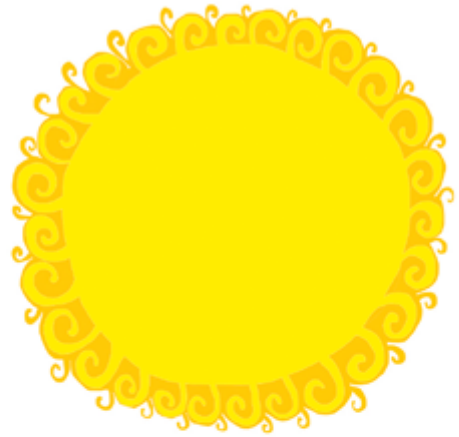
Hyvä elämä tässä ja nyt

- Millaista perheen elämä on, kun asiat ovat hyvin ja voitte sanoa, että elämä on hyvää? Mitkä asiat ovat arjessa läsnä?
- Hyödyntäkää Palapelin aikaisempia paloja. Miten perheellenne tärkeät asiat näkyvät hyvässä arjessa ja elämässä?
- Mikäli alkuun pääseminen tuntuu vaikealta, voitte kokeilla seuraavia apukysymyksiä:
 - » Kun huomisaamuna heräätte, kaikki on hyvin ja perheen elämä hyvää. Kuvatkaa, millaista elämä huomenna on.
 - » Pohtikaa ihan tavallista arkipäivää. Miten päivä sujuu, kun se sujuu hyvin?
- Unelmoikaa ja haaveilkaa!

Hyvä elämä tulevaisuudessa

- Millaista perheenne elämä on esimerkiksi ensi vuonna tai kahden vuoden kuluttua, kun asiat ovat hyvin ja elämä hyvää?
- Millaisia asioita toivotte perheellenne ja sen kullekin jäsenelle tulevaisuudessa?
- Onko elämässänne tapahtumassa joitakin muutoksia? Esimerkiksi lapsi aloittamassa päiväkodin, koulun tai opinnot? Perhe tai joku sen jäsen muuttamassa uuteen kotiin?
- Mikäli alkuun pääseminen tuntuu vaikealta, voitte kokeilla seuraavaa apukysymystä:
 - » Kun heräämme eräänä aamuna ensi vuonna tai kahden vuoden päästä, kaikki on hyvin ja elämme hyvää elämää. Millaista elämä silloin on?
 - » Heräämme eräänä aamuna ensi vuonna tai kahden vuoden kuluttua ja elämässä tapahtunut muutos (esimerkiksi lapsen koulunaloitus) meni oikein hyvin. Miten asiat nyt sujuvat?

Osa 3: Nykytilanne

TÄSSÄ OSASSA POHDITAAN, millaista elämä on tällä hetkellä.

Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva siitä, mitkä asiat perheen elämässä ovat hyvin jo nyt ja mihin asioihin perhe haluaa muutosta.

Nykytilanteemme

- Pohtikaa, mitä koko perheelle ja sen kullekin jäsenelle kuuluu.
- Miten elämä sujuu, yhdessä ja erikseen?
- Mitkä asiat ovat jo hyvin? Mitkä tekijät, asiat tai ihmiset jo nyt tukevat perheenne hyvää elämää?
 - » Voitte merkitä esimerkiksi plusmerkillä (+) ne asiat, jotka toimivat hyvin tällä hetkellä.
- Mitkä asiat eivät toimi hyvin? Missä asioissa pitäisi toimia jotenkin toisin?
 - » Voitte merkitä esimerkiksi miinusmerkillä (-) ne asiat, joihin haluatte muutosta.

Osa 4: Tavoitteiden tarkentaminen ja toimintasuunnitelma

PALAPELIN KUUSI PALAA ovat nyt valmiina ja on aika ryhtyä laatimaan toimintasuunnitelmaa. Ensin tarkennamme ja konkretisoimme tavoitteet ja sen jälkeen pohdimme, miten tavoitteisiin on mahdollista päästä. Millaisia asioita voitte perheenä itse tehdä asioiden edistämiseksi? Entä mihin tarvitsette muiden apua?

Apuna pohdinnassa kannattaa käyttää jo täyttämianne Palapelin paloja. Halutessanne voitte irrottaa palaset ja koota ne pöydälle. Tämä voi auttaa kokonaisuuden hahmottamisessa.

Tavoitteiden täsmentäminen

Hyvä elämä nyt ja tulevaisuudessa -osaan kirjatut unelmat antavat suuntaa ja voimaa toivotulle muutokselle. Toimintasuunnitelmaa varten tavoitteet on hyödyllistä täsmentää ja konkretisoida. Tavoitteet kannattaa vielä mielellään jakaa pienempiin osatavoitteisiin.

- Mitkä tavoitteet ovat tärkeimpiä juuri nyt?
- Millaiset osatavoitteet olisivat toimivia?

- Mistä konkreettisista asioista tiedämme, että elämme hyvää elämää?
- Mikäli alkuun pääseminen tuntuu vaikealta, voit pohtia apukysymystä:
 - » Mistä konkreettisista asioista läheiset ihmiset huomaisivat, että perheenne elää hyvää elämää?

Joskus käy niin, että tavoite osoittautuu hankalaksi toteuttaa tai muutoin epätarkoituksenmukaiseksi. Silloin on tärkeää muistaa, että tavoitteita voi ja kannattaa tarkistaa uudelleen matkan varrella.

Mitä voimme tehdä itse?

- Mitä voitte perheenä itse tehdä asioiden edistämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi?
- Mitä kukin perheenjäsen voi tehdä?
- Mikä voisi olla ihan ensimmäinen asia, jonka teette?
- Mitä olette jo tehneet asioiden edistämiseksi, ehkä huomaamattanne?

Tarvitsemme apua ja tukea

- Mitkä asiat ovat sellaisia, joissa perheenne tarvitsee muiden apua?
- Kuka tai ketkä voisivat auttaa perhettänne?
- Missä asioissa voitte saada apua läheisiltänne, ystäviltänne, tuttaviltanne tai muilta teille merkityksellisiltä ihmisiltä?
- Missä asioissa tarvitsette tukitoimia ja palveluita?

*Pienillä asioilla
ja teoilla voi olla
suuri vaikutus.*

Yhteenveto

KUN PERHEENNE ON tyytyväinen Palapelin kaikkiin paloihin, on Palapeli valmis. On aika laatia yhteenveto.

Yhteenvedon laatiminen on tarpeen, sillä

- kun asiat on esitetty lyhyesti, tiivistetysti ja asiassa pysyen, niiden käsitteleminen käy jouhevammin.
- perheellä on oikeus yksityisyyteensä. Kaikkia perheen sisäisiä asioita ei tarvitse esittää viranomaisille.

Kootkaa yhteenvetoon työskentelyssä esiin tulleista asioista ne, jotka koette tärkeäksi palvelujen suunnittelun kannalta ja joita haluatte pohtia yhdessä palveluohjaajan tai sosiaalityöntekijän kanssa.

Lisätietoa palvelujen suunnittelusta

PALAPELIN AVULLA PERHE voi valmistautua palvelusuunnitelman laatimiseen. Palapeli kokoaa lapsen ja perheen näkemyksen elämäntilanteesta, tarpeista, toiveista ja tavoitteista. Tältä pohjalta palvelut voidaan suunnitella tukemaan koko perheen hyvää elämää.

Erilaiset palvelut ja tukitoimet ovat usein tärkeitä vammaisen lapsen ja hänen perheensä arjen sujumisen kannalta. Tukitoimien ja palvelujen tavoitteena on tukea vammaisen lapsen ja hänen perheensä hyvinvointia, yhdenvertaisuutta ja oikeuksien toteutumista.

Jos palveluja ja yhteistyötahoja on paljon, arki voi perheen näkökulmasta näyttäytyä sekavana. Tällaisessa tilanteessa asioiden järjesteleminen vie perheen jokapäiväisiä voimavaroja. Siksi on tärkeää laatia selkeä palvelusuunnitelma. Tavoitteena on tilanne, jossa palvelut ja tukitoimet on suunniteltu ja järjestetty niin onnistuneesti, että lapsi ja perhe voivat keskittyä elämään omanlaistaan elämää ja palvelujen järjestelemiseen arjessa käytettävä aika jää mahdollisimman pieneksi.

Seuraavassa on lisätietoa palvelujen suunnittelusta ja palvelusuunnitelman laatimisesta.

Palvelusuunnitelman laatiminen

PALVELUSUUNNITELMA ON lakisääteinen asiakirja, joka on laadittava kaikille vammaispalvelujen asiakkaille. Perhe voi myös itse pyytää suunnitelman laatimista. Toisaalta perheellä on halutessaan oikeus kieltäytyä palvelusuunnitelman laatimisesta.

Palvelusuunnitelman määräajat

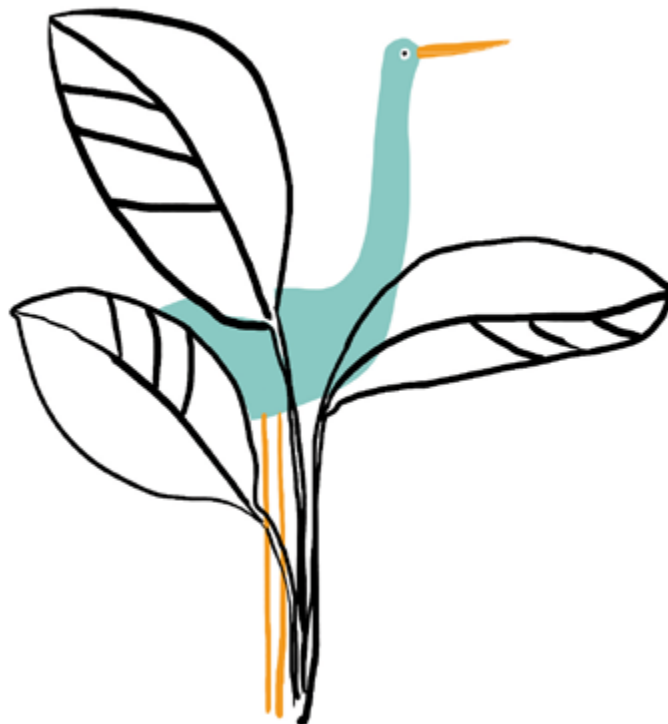
- Palvelujen ja tukitoimien tarpeen selvittäminen on aloitettava seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun perhe on ottanut sosiaalityöntekijään yhteyttä. Vastuu palvelusuunnitelman laatimisesta on lain mukaan vammaisen henkilön kotikunnalla, joten sosiaalityöntekijä toimii useimmiten palvelusuunnittelun koollekutsujana.
- Palvelusuunnitelman laatimisen jälkeen perhe hakee palvelusuunnitelmassa sovittuja palveluja ja tukitoimia. Sosiaalityöntekijän tulee tehdä päätökset ilman aiheetonta viivästystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä, ellei asian selvittämiseen tarvita erityisestä syystä lisäaikaa.

Osallistujat

- Palvelusuunnitelma laaditaan lapsen ja hänen perheensä sekä sosiaalityöntekijän yhteistyönä. Lapsi ja perhe tuovat tilanteeseen oman kokemuksensa ja oman elämänsä asiantuntemuksen. Sosiaalityöntekijä tuo tilanteeseen oman osaamisensa palvelusuunnittelusta sekä tietämyksensä erilaisista palvelujen ja tukitoimien vaihtoehdoista.
- Palvelujen suunnitteluun voi tarpeen mukaan osallistua myös muita asian kannalta olennaisia ihmisiä, esimerkiksi lapsen terapeutti ja opettaja. Perheellä on oikeus päättää, keitä kutsutaan mukaan palaveriin.

Mielipiteen kuuleminen

- Jokaisen perheenjäsenen mielipide on tärkeää kuulla.
 - Lapsen omien näkemysten kuulemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus osallistua ikätasoisesti häntä itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon.
 - Jotta lapsi voi osallistua mielipiteensä esiin tuomiseen, on hyvä kertoa etukäteen sosiaalityöntekijälle mahdollisesta tarpeesta käyttää tulkkausta tai vaihtoehtoisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja.
- Perheen vanhemmilla tulee olla mahdollisuus keskustella sosiaalityöntekijän kanssa myös ilman lapsen läsnäoloa, jotta vanhemmat voivat halutessaan kertoa vapaammin esimerkiksi omasta jaksamisestaan.
 - Kaikkien perheenjäsenten mielipiteet ja näkemykset kirjataan ylös palvelusuunnitelmaan. Lapsen osalta on kirjattava tapa, jolla lapsen mielipide selvitettiin.
 - Palvelusuunnitelman laatimisessa huomioidaan myös esimerkiksi lääkärin tai muun vastaavan asiantuntijan lausunnot.

Mitä palvelusuunnitelmaan kirjataan?

Hyvä palvelusuunnitelma toimii käytännön toimintasuunnitelmana ja yhteistyön välineenä kokoamalla tavoitteet, toimenpiteet ja vastuutahot selkeäksi kokonaisuudeksi. Perheen ja eri tahojen yhteistyö toimii sujuvasti ja arki rullaa.

Palvelusuunnitelmaan kirjataan:

- Tavoitteet, joihin palvelujen järjestämisellä pyritään.
 - Perheen kokemusten kautta kertyneet taidot ja voimavarat.
 - Perheen lähi- ja tukiverkosto.
 - Taustatietoa lapsen ja perheen yksilöllisestä tilanteesta siltä osin kuin se vaikuttaa palvelujen sisältöön, järjestämistapaan ja määrään.
 - Tiedon mahdollisista muista lasta tai perhettä koskevista suunnitelmista, kuten lapsen kuntoutussuunnitelma ja oppimisen suunnitelma.
- Avun ja tuen tarpeet, myös siinä tapauksessa, ettei tarpeisiin kyettäisi juuri sillä hetkellä vastaamaan. Näillä osoitetaan kunnalle tarve kehittää palvelut vastaamaan paremmin perheiden tarpeita ja huomioimaan nämä budjetissa.
 - Kaikki palvelut ja toimenpiteet, joilla lapsen ja perheen tuen tarpeisiin pyritään vastaamaan.
 - Yhteyshenkilöt ja vastuutahot asioiden eteenpäin viemiseksi.
 - Palvelujen ja tukitoimien toimivuuden seuranta sekä palvelusuunnitelman päivittämisen ajankohta.
 - Perheen ja sosiaalityöntekijän allekirjoitukset.
 - Lapsen ja hänen perheensä lupa siihen, että kopio suunnitelmasta tai jostakin sen osasta voidaan jakaa suunnitelman kannalta oleelliselle henkilölle, esimerkiksi psykologille.

Palvelujen järjestäminen

- Palvelusuunnitelmaa laatiessa perheellä on oikeus saada tietoa kunnan palveluista ja tukitoimista sekä niiden hakumenettelyistä.
- Palvelusuunnitelma ei vielä ole päätös siihen kirjatuista palveluista ja tukitoimista, vaan niitä haetaan erikseen. Se kuitenkin sitoo kuntaa. Kunnan on myönnettävä palvelusuunnitelmaan kirjatut palvelut ja tukitoimet, ellei ole perusteltua menetellä toisin.
- Palveluita ja tukitoimia koskevassa hakemuksessa on hyvä viitata esimerkiksi lääkärin, psykologin, terapeutin, opettajan tai muun vastaavan asiantuntijan lausuntoihin ja liittää ne mukaan hakemukseen.

Suunnitelman tarkistaminen

- Palvelusuunnitelma tarkistetaan säännöllisesti. Siihen on pyydettyä omalta sosiaalityöntekijältä päivitystä, jos perheen tuen tarpeisiin tai olosuhteisiin tulee muutoksia, esimerkiksi esiopetuksen tai koulun aloittaminen. Sosiaalityöntekijä huolehtii suunnitelman säännöllisestä tarkistamisesta joko sovittuna ajankohtana tai vähintään 2–3 vuoden välein.
- Palvelusuunnitelman tarkistamisen yhteydessä perhe voi yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa arvioida, kuinka hyvin aikaisemman suunnitelman tuet ja palvelut vastasivat lapsen ja hänen perheensä tarpeita.

2. Lapsi ja perhe laativat palvelusuunnitelman yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Perhe voi halutessaan kutsua paikalle myös muita elämäänsä osallistuvia henkilöitä, joilla on annettavaa suunnitelman laatimiseen. Esimerkiksi isovanhemman, lapsen opettajan tai fysioterapeutin.

Miten asiat etenevät?

1. Lapsi ja hänen perheensä kokoavat Palapeli-työkirjan avulla näkemyksensä omasta elämäntilanteestaan, hyvästä elämästään sekä tarvitsemastaan avusta ja tuesta.

3. Perhe hakee palveluja ja tukitoimia palvelusuunnitelman mukaisesti, joista sosiaalityöntekijä tekee päätöksen.

5. Palvelusuunnitelma päivitetään sovittuna ajankohtana tai perhe on yhteydessä sosiaalityöntekijäänsä, jos perheen tilanne muuttuu.

4. Lapsi perheineen elää omannäköistään elämää, jota palvelut tukevat.

Kirjallisuutta ja lisätietoa

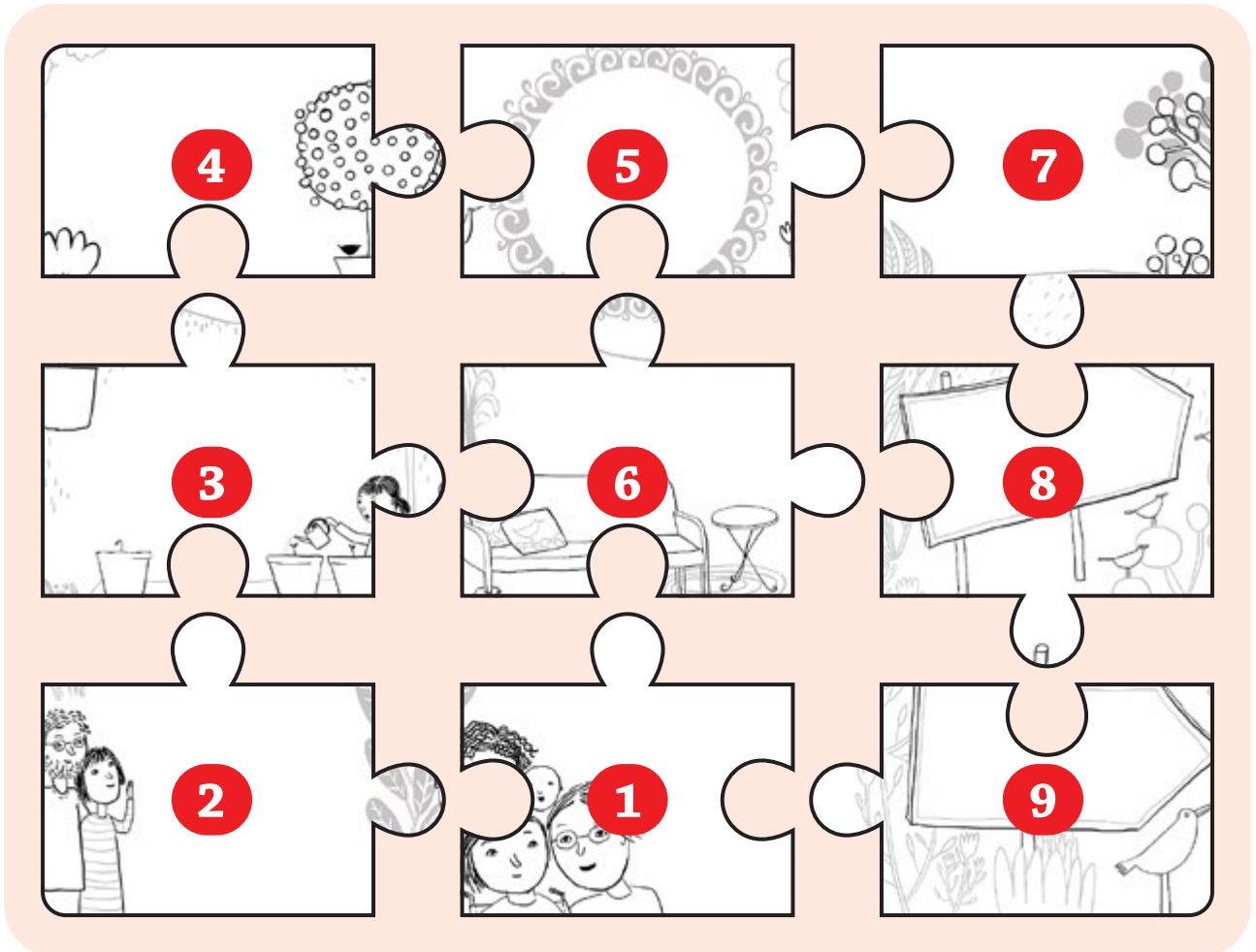
- **Ahola, T. & Furman, B.** (2010).
Onnistuminen on joukkuelaji:
Reteaming valmentajan käsikirja.
Lyhytterapiainstituutti.
- **Ahola, T. & Furman, B.** (2010).
Reteaming työkirja.
Lyhytterapiainstituutti.
- **Anttila, U.** (2020).
Erityislapsen vanhempana –
Voimavaroja hyvään elämään.
Kirjapaja. (ilmestyy 8/2020)
- **De Jong, P. & Berg, K. I.** (2012).
Ratkaisukeskeisen terapian
oppikirja. Lyhytterapiainstituutti.
- **Katajainen, A., Lipponen, K.
& Litovaara, A.** (2003).
Voimavarat käyttöön. Duodecim.
- **Lipponen, K.** (2020).
Resilienssi arjessa. Duodecim.
- **Mattila, A. S.
& Aarninsalo, P.** (2009).
Onnen taidot. Duodecim.
- **Pietikäinen, Arto** (2017).
Joustava mieli tukena
elämänkriiseissä. Duodecim.
- **Seligman, M. E. P.** (2002).
Authentic Happiness.
Nicholas Brealey.

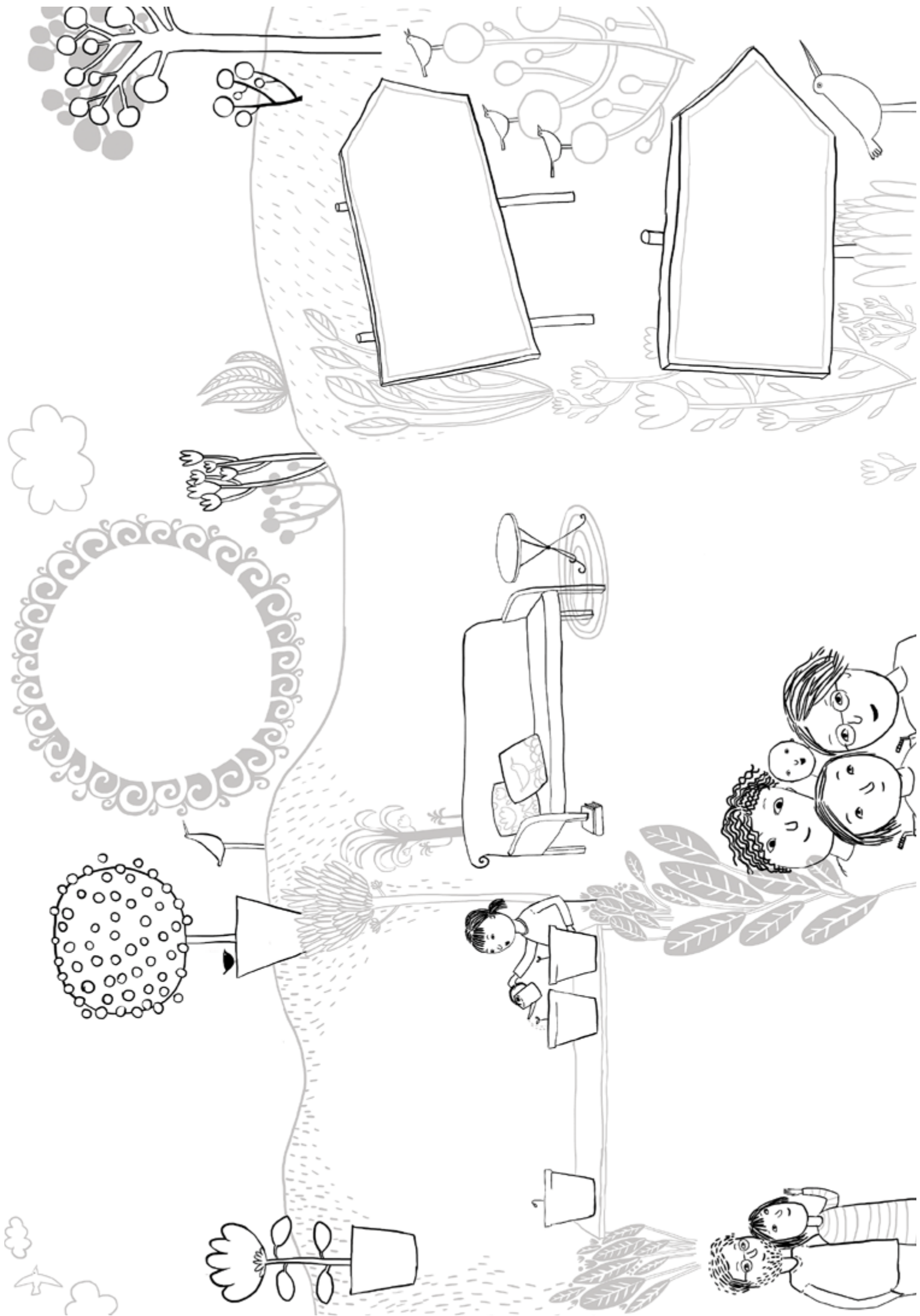
Sähköiset materiaalit

- Ajantasainen lainsäädäntö.
Finlex-tietokanta, **www.finlex.fi**
- Authentic Happiness -sivusto,
www.authentichappiness.org
- In Control -sivusto,
www.in-control.org.uk
- Jaatistietopankki, tietopankki
vammaisten lasten asioissa,
**[www.jaatinen.info/
jaatistietopankki](http://www.jaatinen.info/jaatistietopankki)**
- Palvelusuunnitelma,
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry,
**[www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/
palveluiden-jarjestaminen/
palvelusuunnitelma](http://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/palveluiden-jarjestaminen/palvelusuunnitelma)**
- Vammaispalvelujen käsikirja,
Terveystieteiden tutkimuskeskus,
**[thl.fi/fi/web/
vammaispalvelujen-kasikirja](http://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja)**
- Vernerinet. Kehitysvammaliiton
ylläpitämä valtakunnallinen
kehitysvamma-alan
verkkopalvelu, **verneri.net**

Palapelin palat

1. Keitä me olemme?
2. Tärkeitä ihmisiä
3. Tärkeitä asioita
4. Hyvä elämä tässä ja nyt
5. Hyvä elämä tulevaisuudessa
6. Nykytilanne
7. Tavoitteiden täsmentäminen
8. Mitä voimme tehdä itse?
9. Tarvitsemme apua ja tukea

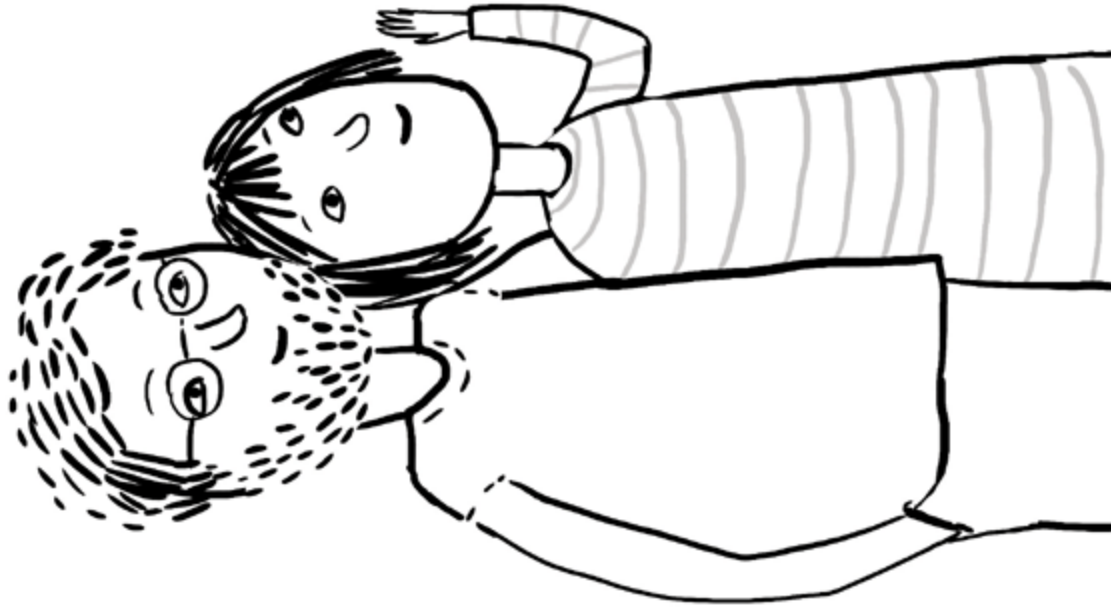

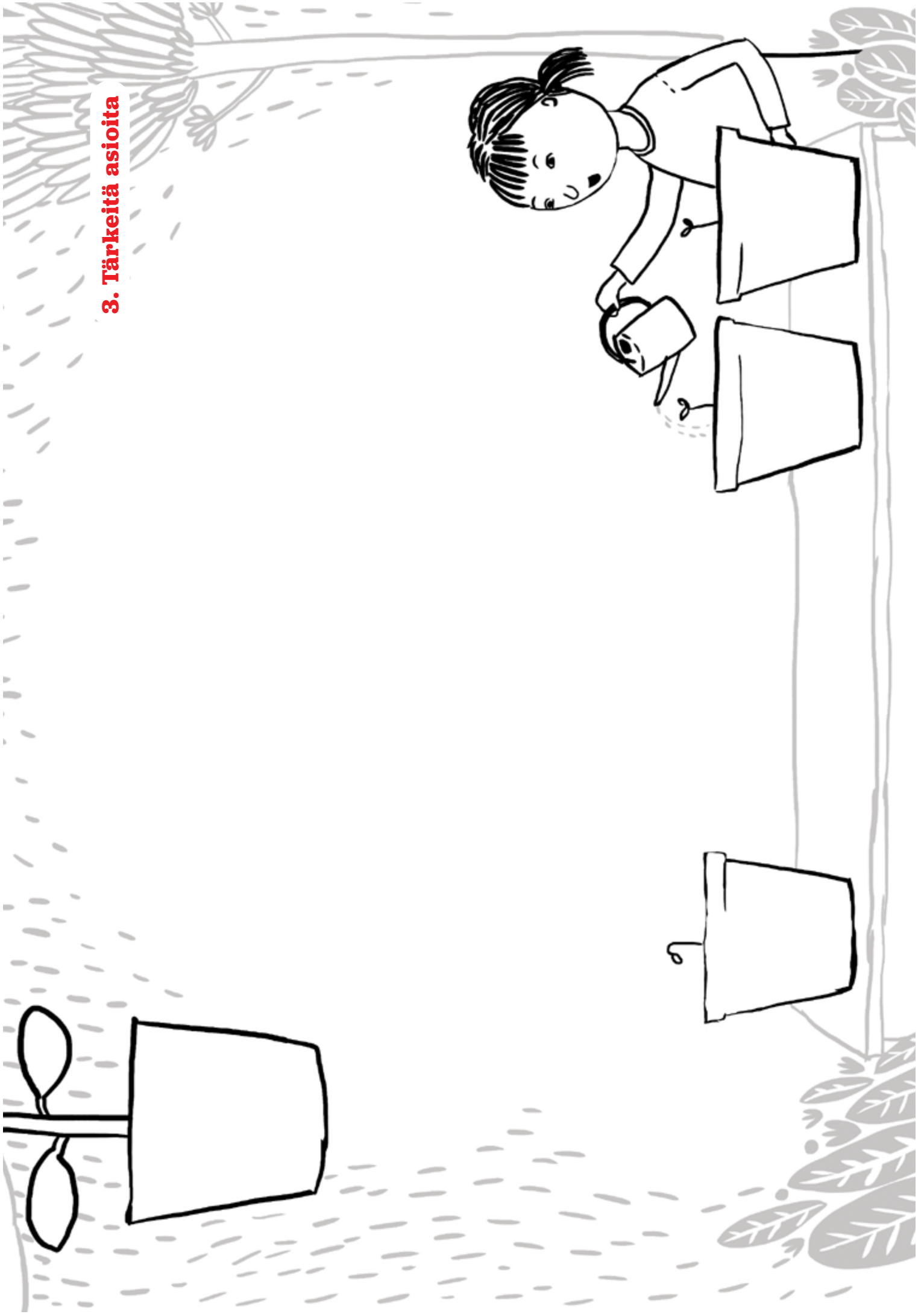
1. Keitä me olemme?

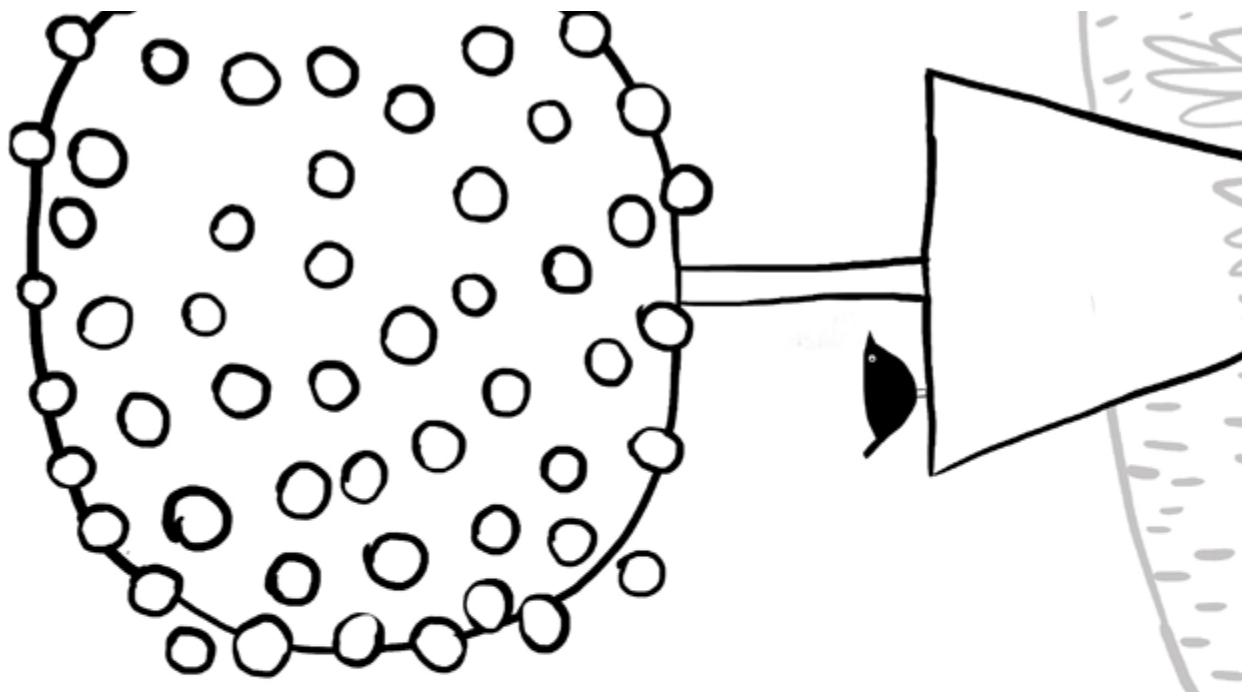
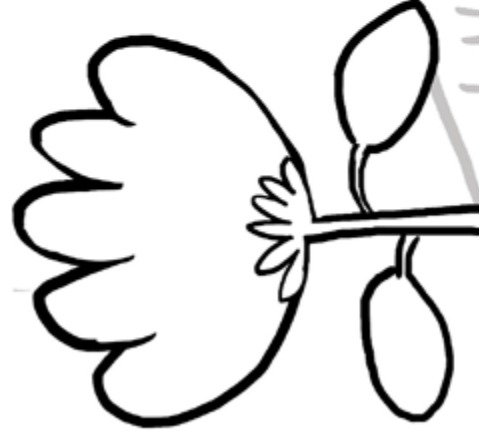
2. Tärkeitä ihmisiä

3. Tärkeitä asioita

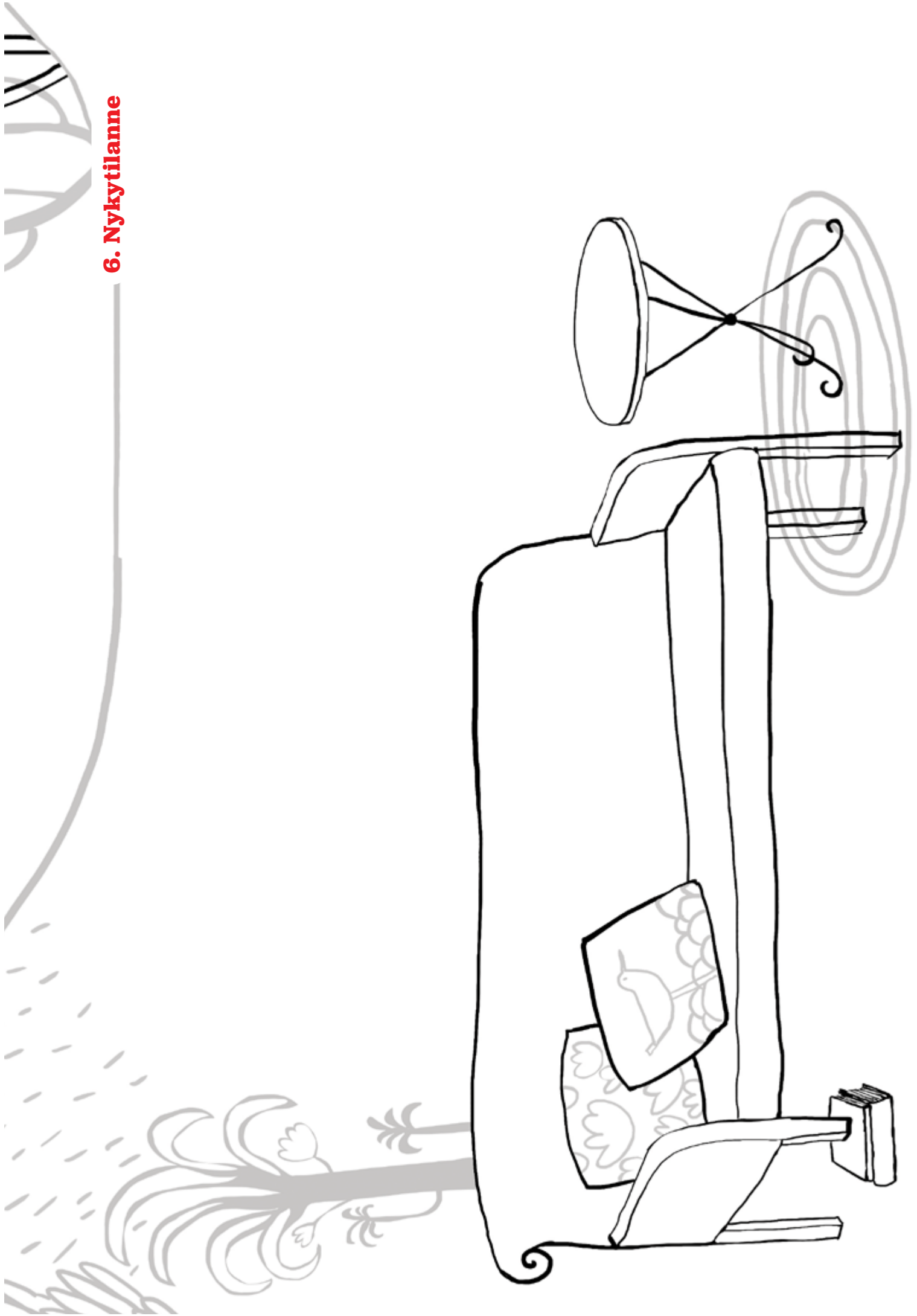
4. Hyvä elämä tässä ja nyt

5. Hyvä elämä tulevaisuudessa

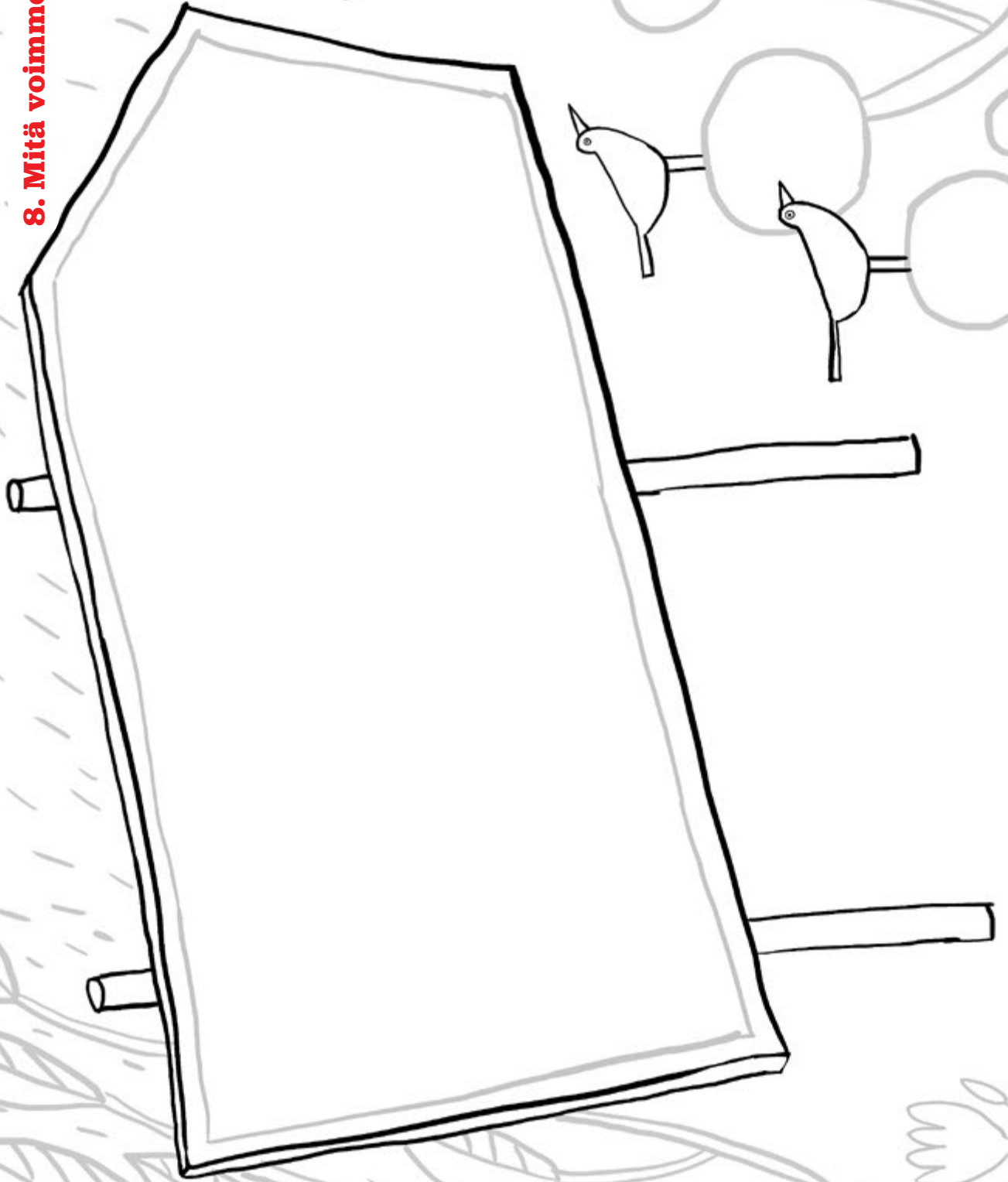
6. Nykytilanne

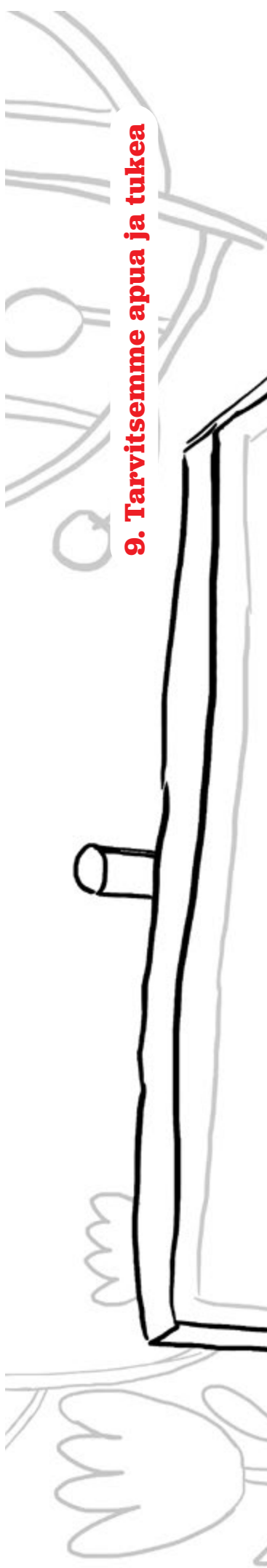
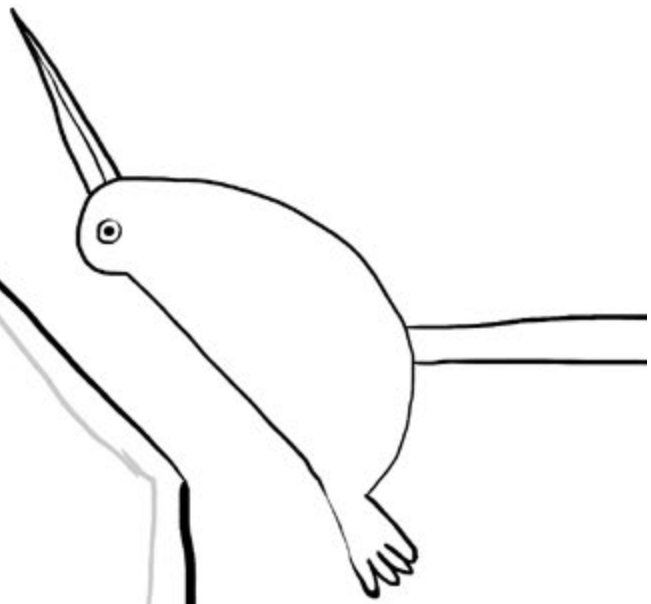
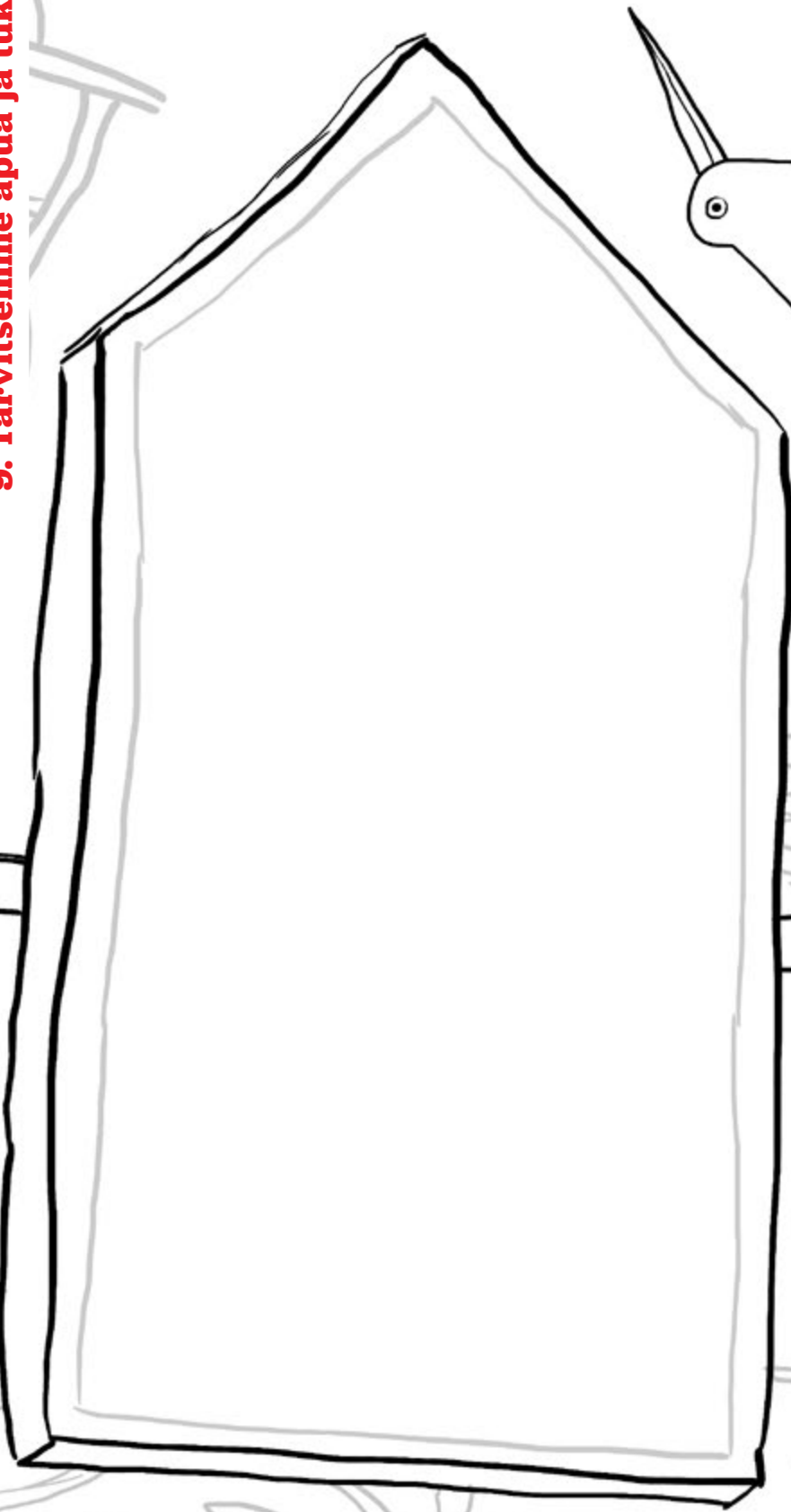
7. Tavoitteiden täsmentäminen

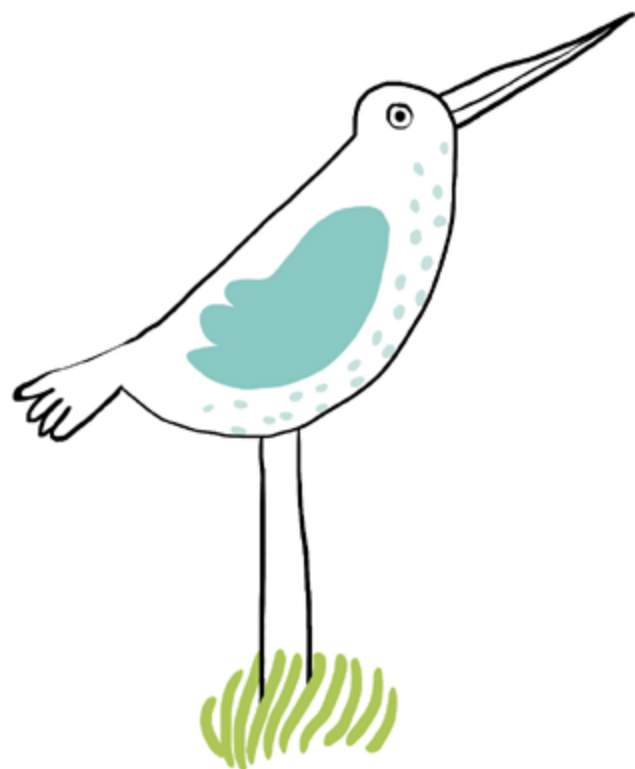

8. Mitä voimme tehdä itse?

9. Tarvitsemme apua ja tukea

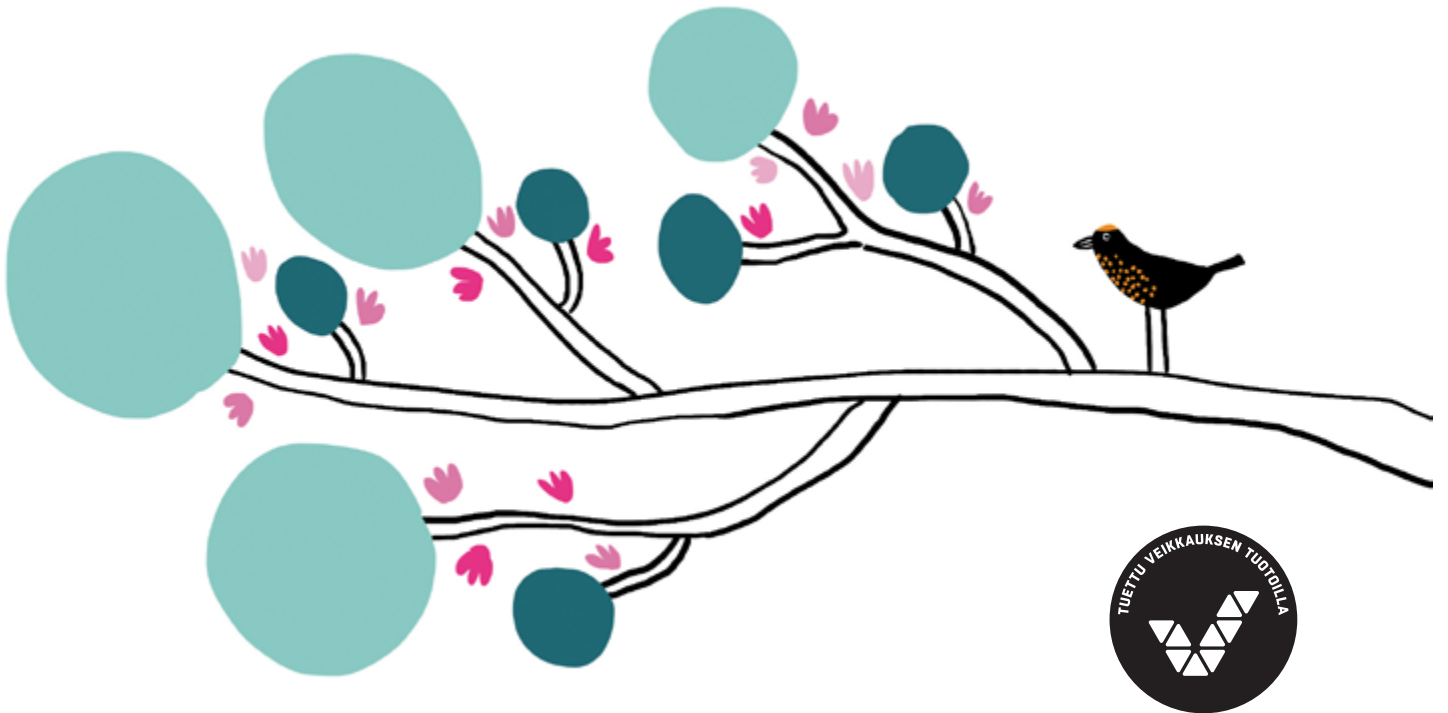

Hyvän elämän palapeli on tarkoitettu erityisesti vammaisten lasten perheille palvelujen suunnittelun tueksi.

Palapeli kokoaa perheen ajatuksia omasta elämästään sekä avun ja tuen tarpeistaan ja auttaa valmistautumaan palvelusuunnitelman laadintaan.

Palapeli soveltuu myös muille perheille, jotka tarvitsevat arjessaan erilaisia tukitoimia.

ISBN 978-951-580-737-3

9 789515 807373

 Kehitysvammaliitto

 Vammaisperheyhdistys
JAATINEN

VAMLAS
VAMMAISTEN LASTEN JA NUORTEN TUKISÄÄTIÖ SR